

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра культурології

Актуальні питання культурології

**АЛЬМАНАХ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА «АФІНА»
КАФЕДРИ КУЛЬТУРОЛОГІЇ**

Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції

**«СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДУХОВНОЇ
КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ
РОЗГОРТАННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»
ТОМ I
15-16 листопада 2007 року**

Засновано у 2003 році

Рівне - 2008

ББК 71.0
А 43
УДК 008:168.522

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ: Альманах наукового товариства “Афіна” кафедри культурології: Матеріали третьої Всеукраїнської науково-практичної конференції **“СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ РОЗГОРТАННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ”:** У 2-х т. – Випуск 6. – Рівне: РДГУ, 2008. – Т.1. – 204 с.

Головний редактор:

Виткалов В.Г. - кандидат педагогічних наук, професор, зав. кафедри культурології РДГУ (голова редколегії)

Редакційна колегія:

Афанасьєв Ю.Л. - доктор філософських наук, професор ДАКККіМ (Київ)
Баканурський А.Г. - доктор мистецтвознавства, професор Одеського національного політехнічного університету
Воробйов А.М. - кандидат педагогічних наук, професор РДГУ
Граб О.В. - кандидат мистецтвознавства, доцент РДГУ
Дем'янчук О.Н. - доктор педагогічних наук, професор Волинського національного університету ім. Лесі Українки
Жилик С.І. - доктор історичних наук, професор РДГУ
Коваль Г.П. - доктор педагогічних наук, професор РДГУ
Крالیук П.М. - доктор філософських наук, професор НУ “Острозька академія”
Круль П.Ф. - доктор мистецтвознавства, професор Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника
Кушнарєнко Н.М. - доктор педагогічних наук, професор ХДАК
Поніманська Т.І. - кандидат педагогічних наук, професор РДГУ
Постоловський Р.М. - кандидат історичних наук, професор РДГУ
Стоколос Н.Г. - доктор історичних наук, професор РДГУ
Троян С.С. - доктор історичних наук, професор РДГУ
Швецова-Водка Г.М. - доктор історичних наук, професор РДГУ

Рецензенти:

Арцишевський Р.А. - доктор філософських наук, професор Волинського національного університету ім. Лесі Українки
Брилін Б.А. - доктор педагогічних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського

Науковий редактор – **проф. Виткалов В.Г.**
Упорядники випуску – **проф. Виткалов В.Г., доц. Граб О.В.**

ISBN 978-966-8424-77-9

Редакція не завжди поділяє точку зору автора. За точність наведених цитат, імен, прізвищ, дат відповідальність несуть автори.

Друкується за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 26.10.2007 р.)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2008

УДК

Граб О.В. – кандидат мист-ва,
доцент РДГУ;
Міщук М.М. – студ. V курсу спец.
„Культурологія” РДГУ

Теоретико-методологічні аспекти дослідження феномена культури у науковій практиці

У сучасному суспільстві поняття „культура” належить до фундаментальних. Важко назвати інший термін, який мав би таке розмаїття змістовних відтінків. Отже культура, як зміст і певна характеристика життєдіяльності людини та суспільства, багатогранна. Тому при розгляді її сутності, структури, специфіки можливі різні підходи. Їх пропонують чимало вітчизняних та іноземних дослідників, серед яких: А.Арнольд [2], М.Бердяєв [3], В.Біблер [4], М.Вебер [5], А.Лосев [12], Ю.Лотман [13], М.Каган [9], Х.Ортега-і-Гассет [19], Ю.Осокин [20], Е.Тайлор [23] та інші.

Як результат багатогранності культури, існує велика кількість її визначень у філософії. Найбільш поширені знаходимо у довідкових виданнях [1; 11; 14; 22; 24; 25]. Як відомо, сам термін „культура” (від лат. *cultura* – обробка, виховання, освіта) налічує чимало тлумачень. Загальним для них є факт, що під культурою, на протигагу „натурі” (природі, природному), розуміють те, що створено людиною, штучно.

Раніше термін зустрічався тільки в словосполученнях, означаючи функцію чогось: вироблення правил поведінки, здобуття знань, удосконалення мови тощо. У більшості лінгвістів не виникає сумніву, що своїм походженням „культура” забов’язана латинським словам *colo, colere* (зрощувати, обробляти землю, займатися землеробством). Це поняття поширюється й на інші сфери людської діяльності, зокрема виховання і навчання людини.

У своїх листах римський філософ Цицерон „Гускуланські бесіди” писав „*cultura animi philosophi*” (культура духу є філософія). Пізніше слово „культура” частіше вживається як синонім освіченості, вихованості людини, і в цьому значенні воно увійшло в усі європейські мови. Проте на цьому еволюція терміна „культура” не закінчується. У середні віки набирає поширення комплекс знань вказаного слова, згідно з яким культура асоціюється з міським укладом життя, а пізніше, в епоху Відродження, з удосконаленістю людини. У XVIII столітті слово „культура” набуває самостійного наукового значення.

Термін не випадково оформлюється у наукове поняття саме в добу Нового часу. Відчутні зрушення у соціальному бутті людей, що сталися на зламі Середніх віків і Нового часу, характеризувалися, передусім, початком змін у становленні людини до природи. Людина починає усвідомлювати себе силою, здатною протистояти природі, а „культура” європейської людини Нового часу наділяється якостями, що відрізняють її від „природної” людини минулого. І в цей час постає питання про сутність нового середовища життя, що створюється людиною на протигагу природі, характер його впливу на саму людину, про те, злом чи благом є новий, штучно створений людьми світ. Виникає потреба у понятті, яке фіксує новий „неприродний” стан суспільства і людини.

Численні концепції культури, що виникали на ґрунті європейської філософії Нового часу, об’єднувались ідеалістичною методологією. Культура розглядалась, передусім, як феномен духовного порядку, наслідок і прояв творчої діяльності в галузі науки, мистецтва, релігії. Матеріально-виробнича діяльність поняттям культури не охоплювалась. Матеріальне виробництво у цей період мало примусовий характер. Тобто не створювало належного простору для творчої активності людини. Погляд на культурно-історичний процес, як на розповсюдження знань, освіти, удосконалення розуму притаманний як гуманістам епохи Відродження, так і мислителям доби Просвітництва. Зокрема, французькі просвітителі Вольтер, А.Тюрго, М.Кондорсе вважали, що „культурність”, „цивілізованість” країни полягають у „розумності” суспільних порядків, вимірюються сукупністю досягнень у науці і мистецтві.

Але в межах Просвітництва виникає критика існуючої „культури”. Жан Жак Руссо протиставляє зіпсованості та моральній розбещеності „культурних” європейських націй простоту і чистоту народів, що знаходяться на патріархальній стадії розвитку, але це не варто трактувати як заклик до повернення назад, швидше це заклик до того, щоб виходячи із знання певних переваг минулого і від сучасності знайти шлях для виправлення людини.

Засновник німецької класичної філософії І.Кант вважав, що культура базується не тільки на розумі,

а й на сфері моральності. У його розумінні „культура” – здатність індивіда піднятися від тваринного до морального існування, при якому людина дістає можливість діяти вільно, заради мети, яку вона ставить перед собою відповідно до морального обов’язку.

Шіллер вважав, що завдання культури полягає у розвитку і гармонійному примиренні фізичної й моральної природи людини, чуттєвого і розумного. Відновити цілісність людини, визволити світ від властивих йому суперечностей, здійснивши головне завдання культури, може лише мистецтво.

Г.Гегель зробив спробу зняти протилежність між просвітницьким і романтичним трактуванням культури. На його думку, сутність культури визначається не наближенням людини до природи, а наближенням індивіда до світового цілого, що включає в себе як природу, так і суспільну історію.

Велику увагу філософи надавали релігійному аспекту культури. Представниками релігійно-ідеалістичної філософії другої половини XIX – початку XX століття є „українська школа” російської філософії – В.Соловйов, М.Бердяєв та ін. Представники цього напрямку підкреслювали особливість культури – вона виражає прагнення людини побудувати своє природне і соціальне життя до духовності. Тобто лише за допомогою культури розкриваються найкращі якості людини, досягається її гармонія з оточуючим світом, реалізується її призначення. Вищим виразом духовності, на думку православних філософів, є релігія і культура народжується, таким чином, із релігійного культу.

Протилежну позицію займав революційно-демократичний напрям, представники якого акцентували увагу на залежності культури від матеріально-виробничої діяльності людей.

Синтезувати матеріалістичне та ідеалістичне ставлення до культури важко. Обидва напрями, висвітлюючи складний феномен культури з різних боків, сприяють збагаченню уявлень про культуру і виробленню власної точки зору.

Залишивши поза увагою вузькоспеціальне користування терміном „культура”, можна виділити не менше, як три основних підходи. Перший серед них – філософсько-антропологічний. Культура в цьому випадку сприймається як вираз людської природи і виводиться з особливостей людини. Різноманітні риси культурного процесу зчитуються з людської натури. Культура оцінюється як феноменологія людини. Перше антропологічне трактування феномена культури дав у 1871 році Едуард Тейлор (1832-1917), визначивши культуру як сукупність знань, моралі, права, мистецтва, звичаїв й інших особливостей, притаманних людині, як члену суспільства.

Другий підхід до культури – філософсько-історичний, що претендує на розкриття механізму народження, виникнення історії людства. Людина незрозумілим шляхом робить стрибок від тварини до самої себе, від природи до історії. Ймовірно, якась якість в природі людини є незвичайною, вона радикально виключає „тваринність”. Воно й забезпечує рух людини від зграї в історичний простір.

Е.Тейлор заснував філософсько-антропологічну базу для тлумачення культури і звів різнобарв’я природничих явищ до діяльності людини, до культури. Він поєднав це поняття з історією, яка розумілась як сукупність культурних процесів, як історія цивілізації. Саме він поставив проблему культури на антропологічний фундамент і зробив людину суб’єктом культури. Культура стала антропологічним поняттям. Вона розумілась як сукупність різних діянь *homo faber*.

Філософський погляд на культуру був розвинутий І.Гердером, що розглянув її у контексті еволюції. Для нього „філософія” людини відповідала роздумам про „освіту” людства і її переходу з „варварського” стану до „цивілізованого”. Зміст культури в цьому контексті – відгородження людського від тваринного. Культура тлумачиться як друге народження людини.

Третій підхід до трактування культури – соціологічний. Культура трактується як фактор організації і утворення життя будь-якого суспільства. У кожному суспільстві є деякі культуруотворюючі „сили”, що спрямовують його життя по організованому, а не хаотичному шляху розвитку. Культурні цінності створюються суспільством, але вони ж потім і визначають розвиток усього суспільства, життя якого починає все більше залежати від вироблених ним цінностей. Така своєрідність суспільного життя: над людиною часто панує те, що народжено нею самою.

К.Юнг визначає культуру, як „загальний і прийнятий спосіб мислення”. Термін „культура” у соціологічному розумінні не містить у собі оцінки, а відповідає образу життя будь-якого суспільства. У кожного суспільства є своя культура, і кожна людина культурна в тому розумінні, що бере участь у тій або іншій культурі.

Сучасні філософи дають визначення культури, підкреслюючи філософсько-антропологічну, чи філософсько-історичну, чи соціологічну природу даного феномена. „Світ культури – світ самої людини”, – стверджує В.Межуєв. Е.Маркарян ототожнює культуру з технологією відтворення і виробництва

людського суспільства. Іншими словами, під культурою розуміють не просто засіб опанування світу, а функціональну спрямованість цих засобів на розвиток самого суспільства. Культура у Е.Маркаряна – „позабіологічний вироблений спосіб діяльності”.

Таким чином, аналіз розвитку уявлень про культуру та сучасні її інтерпретації дають можливість для деяких узагальнень. По-перше, культура становить собою створену людиною „другу природу”. Це світ, який „надбудований” над незайманою природою. Іншими словами, культура не може виступати щодо людства як щось зовнішнє. Там, де є суспільство, там є культура. По-друге, культура виступає як система спільних цінностей, матеріальних або духовних.

Культура існує в предметних та особистих формах. Предметні форми культури – наслідки діяльності людей, система матеріальних та духовних цінностей: засоби і знаряддя праці, предмети побуту, наукові знання, філософські та релігійні системи, традиції, юридичні закони тощо. Особисті форми культури – люди як суб’єкти діяльності, носії та творці певних культурних цінностей.

Ми вже звертали увагу на культуру, як процес нагромадження мудрості і як визначальний чинник поступу економіки та суспільства. Тепер можемо подивитись на культуру як на творчий аспект духовного життя суспільства. Культура – безпосередня реалізація людської свободи, що створює нові символи – цінності, зразки людської поведінки, виробництва і відношень. Тому кожне досягнення культури підносить людину, і неповторне за своєю значимістю, свідчить про нові людські можливості. Отже, чим різноманітнішими стають людські стосунки, тим різноплановішою є і культура.

Але творіння культури не мало б значення, якби воно не було об’єктом успадкування, копіювання, т.б. поширення. Чимало творів майстрів культури минулого не дійшла б до нас, коли б вони не копіювались і не тиражувались. Процес масового наслідування, повторення витворів культури здобув назву „цивілізація”, що походить від латинського слова *civilis* і означає цивільний, державний. Це поняття з’явилося у XVIII столітті у зв’язку з поняттям культури. Інколи застосовується воно як синонім культури. Але здебільшого відображує рівень суспільного розвитку взагалі, або рівень розвитку матеріальної і духовної культури суспільства. Поняття „цивілізація” належить до того часу в історії людства, що співпадає з періодом зародження культури.

З другого боку, латинське слово *civilis* означає „місто”. Це свідчить про те, що саме у містах виникає потреба масового повторення здобутків культури, утворення цивілізації. Тут утворюються і кращі умови для відбору й збереження зразків минулих культур. Саме з міст ці твори поширювались у сільській місцевості. Тому цивілізація – завжди напластування культур, що мали місце у минулому. Це – актуально діючий музей культури. Адже і в наші дні живуть і конкурують, наприклад, наукова медицина і знахарство, плуг і трактор.

Суспільний занепад нації завжди починається з того, що люди більше повторюють відомі здобутки культури і менше створюють нові культурні цінності. Тому німецький філософ О.Шпенглер вважав цивілізацію ознакою смерті культури, оскільки цивілізація спирається на стереотипи, масове копіювання, а не на творчість нового, незнаного.

Людське життя внаслідок неспівпадання змісту культури і цивілізації є суперечливим. Людина може споживати різні копії культурних цінностей і бути цивілізованою, проте залишатись при цьому не культурною, рабом чужих ідей, знань, цінностей. Сучасна цивілізація специфічна. Адже формування масового споживача культури проявляється у стандартизації життя, його однобічності.

Цивілізоване життя орієнтовне не на творчість, а на споживання нових стандартів: шаблонних думок, будівель, одягу, зразків для наслідування. Нерідко цивілізована маса чинить опір культурі, тобто творчості, саме тому, що остання ламає певні шаблони буття.

Проблема співвідношення культури та цивілізації набула останнім часом гостроти. Одні дослідники розцінюють зустріч культури з цивілізацією як кризу культури, її катастрофу. Інші бачать у цьому народження нової культури. Відомий математик і філософ І.Шафаревич бачить у сучасній „технічній” цивілізації загрозу для культури. „В історії, – пише він, – бувають лінії розвитку, які закінчуються невдачею. Здається, що такою є й лінія розвитку технічної цивілізації, яка заснована на науково-технічній утопії... Її невдача загрожує загибеллю не тільки локальній культурі, а всьому людству й усьому живому на Землі”.

При всій правильності в оцінках існуючих бездуховних та антикультурних тенденцій позиція вченого нас не може задовольнити, тому що, заперечуючи будь-який культурний зміст у сучасній цивілізації, зводимо цивілізацію і культуру до непримиренного конфлікту загибелі культури. Так, ми не можемо відродити, скажімо, давньосхідну або античну культуру, але зберегти і використовувати культурні надбання попередніх епох повинні. Тому актуальним завданням є не відлучення сучасної цивілізації від

культури, не спроба повернути „колесо історії” назад, а виявлення культурного змісту нашої цивілізації та його реалізація.

Мабуть, варто дивитися на цивілізацію і культуру не як на ворогів, а як на союзників. І якщо ми хочемо мати майбутнє, повинні прагнути до розумного компромісу між теперішністю та минулим. Будь-яка спроба відірвати культуру від цивілізації перетворює в утопію ідею культурного відродження народу, адже культура потребує цивілізації, як душа потребує тіла. Цивілізація – тіло культури, її матеріальний носій, який має не природне, а соціальне походження. Бездуховна цивілізація – культура позбавлена своєї матеріальної оболонки – річ неможлива.

Існує межа, за якою цивілізація заснована сучасною культурою, може обернутися лихом для суспільства. Так, здобутки культури (промислові винаходи, наукові відкриття, нові засоби мистецтва тощо) при перетворенні у факти цивілізації (індустріалізація, атомні бомби, електростанції тощо) завдають шкоди екології, ставлять під питання існування світу і людини.

Як людське творіння, культура перевершує природу, хоча її джерелом, матеріалом і місцем дії є природа. Діяльність людини не дається природою, хоча і пов’язана з тим, що природа дає сама собі. Природа людини, що розглядається без цієї розумової діяльності, обмежена тільки здібностями чуттєвого сприйняття й інстинктами або ж розглядається в стані запліднення та недорозвинутості.

Людина перетворює і добуває природу. Культура – це формування і творчість. Протиставлення „природа і людина” не має виняткового змісту, оскільки людина в визначній мірі є природа, хоча і не тільки природа.

Протилежністю культурної людини є зовсім не природна людина, а варвар. Природної людини не існує. Є лише людина культурна або варвар.

Однак, оволодіння зовнішньою природою ще не є культурою, хоча це одна з її умов. Опанування природи означає оволодіння не тільки зовнішньою, а й внутрішньою, тобто людською природою, на що здатна тільки людина. З цієї точки зору культуролог А. де Бенуа дає означення культури: „Культура – специфіка людської діяльності, те, що характеризує людину як вид. Даремні пошуки людини культури, появу її на арені історії слід розглядати як феномен культури. Вона глибоким образом спряжена з сутністю людини, є частиною визначення людини”. Людина і культура нерозривні, подібно рослині і ґрунту, на якому вона росте.

Людина зробила перший крок до розриву з природою, почавши будувати на ній свій світ, світ культури, як подальший щабель у світовій еволюції. З другого боку, людина є єдине кільце між природою і культурою.

Культура – це природа, яку „перетворює” людина стверджуючі засобом цього себе в якості людини; їх протиставлення завжди несе збитки гідності людини. Вона – єдина істота, здібна до неперервного новаторства.

Людина – творець історії, що надає їй змісту через регулярну зміну символів. Для людини, культура первинніша від природи, історія первинніша від біології. В літературі радянського часу протиріччя між природою і культурою вирішується через категорію діяльності. Багато вчених відмічають, що культура стала можлива завдяки здібності людини. Тоді культура це результат усього людського життя. Але така теза потребує критичної оцінки, адже розширене тлумачення діяльності як основи культури не дає можливості виявити специфіку культури як феномена. Чи можливо у цьому контексті співставити культуру і суспільство. І те і друге є продукт людської діяльності. Але ці феномени не тотожні.

Культура не може існувати без людини: вона її створила. Що при цьому його надихало? Бажання затвердити себе у природі в якості господаря, здібне змінити обдаровання? Намагання перебудувати природу? Несвідома гра творчих сил, здібних безмежно розгортати свій потенціал? Як тільки виникає питання: заради чого? – людська активність виявляється зовсім не однаковою по власній спрямованості і джерела. Не будь-яка діяльність народжує культуру, а лише та її частина, що носить сакральний характер і пов’язана з відшукуванням змістів, що вичитуються в бутті. Щоб збагнути таємницю культури, необхідно вийти за її межі і відшукати критерії, які знаходяться поза нею. Людина далеко не завжди відповідає на питання призначеності буття і своєї особистої долі. Діяльність її різноманітна, можна вказати на такі дії людини, які обумовлені творчим актом, проривом у новий духовний простір, розкриттям змісту оточуючого. Це і є культура. Але є й такі артефакти, які не містять у собі сакрального змісту, не народжують горіння людського духу.

У людській діяльності багато що народжується вперше як виявлення змісту. Але багато служить процесу тиражування знайденого колись. Між краном і храмом – велика різниця. Храм – це ієрархічність

буття, щось, що стоїть над людиною, над його людськими потребами.

На думку П.Флоренського не створення знарядь праці виступає в якості існування культури. І справа не в тому, що природа знарядь інша. Створення корисних для людини речей набуває сакральний, тобто культурний зміст тільки тоді, коли знаряддя розглядається, як проекція поза творчої глибини людської істоти, і все його власне емпіричне буття – тіло, її духовне життя. Зміст палки, молота, насоса не розглядається безпосередньо. Творчість розуму виявляється у виробництві речей, зміст яких не явний. Це – виробництво символів, тобто створення культури.

Діяльність людини багатопланова. В одному випадку вона породжує культуру, в іншому, дещо інше: форми соціальності, цивілізації тощо. Далеко не завжди людська активність пов'язана з проривом у сфері духу. „Друга природа” включає в себе акти копіювання, відтворення. Людина, яка винайшла колесо, – творець культури. Робітник, який робить це колесо на конвеєрі – людина цивілізації.

Як зазначалося вище, культура має антропологічні виміри. Людина є мірою культури і в її творенні, і в суспільному функціонуванні. Адже кінцевою метою культурного розвитку виступає світ людини, або „друга природа”, яка будується самою людиною. Антропологізм культури означає, з одного боку, процес людинотворення, а з іншого – творення культури „за образом і подобою” людини.

Творчість – це генерування нового, породження у муках і насолоді праці матеріальних і духовних цінностей. „Митець також людина. Він так само народжується, живе і виховується як інші люди” – писав В.Винниченко. Але творча людина ламає повсякденні стереотипи діяльності і бачення світу, доходить до відкриття нестрандартних унікальних способів пізнання, виробництва, дозвілля. Успадковуючи певні алгоритми людського буття, вона створює небачені досі форми життєдіяльності, – поліпшує, оптимізує навколишнє середовище і свій власний світ. Творчість є сутністю, „родовою” силою людини. На відміну від тварин, які лише споживають, людина виробляє. Суспільне виробництво є виробництвом і самої людини і її творчих здібностей.

Отже, творчі здібності мають суспільну природу. Вони виникають і формуються у процесі суспільного становлення людини. Творчість – найвища форма людської життєдіяльності, що зароджується у трудових процесах, при активному функціонуванні мислення і почуттів.

Якими б не були внутрішні механізми творчості, всі вони потребують здатності людини переступати межі досвіду, прориватися у невідоме. У сучасній теорії творчої діяльності цей феномен визначається як трансгресія, прорив, злет, стрибок реальності. Трансгресія – рішучий крок від однієї міри речей до іншої, від банального до геніального. Це свого роду „злочин” проти здорового глузду, пересічної повсякденності. Цікаво, що французький імпресіоніст Дега колись напівжартома зауважив, що художник повинен писати свою картину так, як злочинець справляє злодіяння. Адже у творчості порушуються норми і канони, переступається межа дозволеного. Прикладами такої творчості є М.Коцюбинський, М.Гоголь, Л.Толстой, Ф.Достоевський. Хосе Ортега-і-Гасет писав: „Поет починається там, де людини вже нема. Доля останньої – жити своїм людським життям, доля поета – творити те, що не існує” [19; 54].

Роль особи у творенні культури полягає відтак у здатності мислити не так, як інші, „плисти проти течії”. Всім здавалося, що паралельні прямі не перетинаються, але Лобачевський створив свою теорію „Неевклідову геометрію”, де паралельні прямі завжди перетинаються. Теорія відносності А.Енштейна теж перевернула світ.

Мірою творчої особистості є талант, коли вдача приходить не з зовні, як подарунок фортуни, а з середини, як подарунок душі. Талант – цілий комплекс творчих здібностей людини, особливе поєднання інтелектуальних, емоційних і вольових якостей, яке дає змогу творити у певній сфері життєдіяльності. До таланту належать як „загальні” здібності (розумові, почуттєві, естетичні), так і часткові, спеціальні (математичні, музичні, конструкторські тощо). Талановита людина відрізняється знанням своєї справи, високою майстерністю її виконання. Найвища ступінь обдарування, особистісна репрезентація здібностей усього людства складає сутність геніальності.

Видатні творці культури з'являються у будь-які часи і у всіх народів. Кожна сфера матеріального та духовного виробництва потребує таланту, творчої ініціативи. Багато технічних, архітектурних, художніх пам'яток культури створено невідомими нам майстрами, щирими представниками народу. Неможливо уявити історію української культури без імен Г.Сковороди, Т.Шевченка, І.Огієнка, Лесі Українки, М.Грушевського, І.Франка, М.Лисенка, І.Гулака-Артемівського, І.Яблонської, О.Довженка. Всі вони творили в ім'я народу і заради народу.

У твори мистецтва ними вкладається вся сила ідеалів та подій епохи. Творчий пафос митця закарбовується в душі глядача, слухача, читача. Поглиблюється естетичний і соціальний досвід людини, який стає джерелом натхненної праці.

Головне полягає в тому, щоб саме буття людини стало творчим, насиченим пошуком, відкриттями. Найкращий спосіб розвинути свої творчі здібності – творити культуру, засвоювати і утверджувати культурні цінності у всіх сферах суспільного і особистого буття.

Сучасна філософія поставила питання людини і культури дуже близько, адже проблеми людини і культури тісно пов'язані в усіх сферах людської діяльності. Тому сучасна філософія „вийшла з берегів” філософії на широке поле сучасної культури. А перш за все, в такій важливій сфері діяльності людини, як сфера цінностей. От чому філософи приділяють увагу вивченню етики, естетики, права і держави, релігії і науки, антропології, етнографії, психології, педагогіки, літератури і мистецтва.

Сучасні філософи – люди культури у високому значенні цього слова. Багата світова культура притаманна їм органічно: вона їх ґрунт, середовище, повітря, вони в ній росли, виховувались, жили і вмирали. Вона пронизала все їхнє життя і творчість. Тому нічого немає дивного в тому, що питання культури знаходились і будуть у центрі їх уваги: на культуру вони покладають свої надії, з нею вони пов'язують долю людства. Цінності культури для них завжди залишались вищими цінностями. Цим і пояснюється увага до питань культури.

З ретроспективи народжується перспектива, з історії – теорія, з традицій – справжнє новаторство. Отже аналіз поняття „культура” у теоретико-практичних дослідженнях – майбутнє нашої науки, суспільства, людства.

Джерельні приписи

1. *Антология исследования культуры.* – СПб., 1997. – Т.1. Интерпретация культуры. – М., 1997.
2. *Арнольд А.* Человек и мир культуры. Введение в культурологию. – М., 1992.
3. *Бердяев Н.* Философия творчества, культуры и искусства: В 2т. – М.: Искусство, 1994. – Т.1. – 541 с.
4. *Библер В.* От наукоучения к логике культуры: Два философских введения в XXI век. – М.: Политиздат, 1991. – 412 с.
5. *Вебер М.* Критические исследования в области логики наук о культуре // Культурология. XX век. – М., 1995. – С. 7-57.
6. *Гірц К.* Интерпретация культуры. – К., 2001.
7. *Гуревич П.* Философия культуры. – М., 1995.
8. *Ильенков Э.* Философия и культура: Мыслители XX в. – М.: Наука, 1991. – 462 с.
9. *Каган М.* Философия культуры: Сб. трудов. – СПб.: Петрополис, 1996. – 415 с.
10. *Конonenко Б.* Культурология в терминах, понятиях, именах: Справочное учебное пособие. – М.: Щит-М, 1999. – 406 с.
11. *Культурология. XX век.* Энциклопедия. – М., 1998. – Т. 1, 2.
12. *Лосев А.* Философия. Мифология. Культура: СПб.: Мыслители XX века. – М.: Политиздат, 1991. – 524 с.
13. *Лотман Ю.* К проблеме типологии культуры // Лотман Ю.М. Избр. статьи: В 3 т. – Т.1. – Таллинн, 1992.
14. *Маркарян Э.* Теория культуры и современная наука (Логико-методологический анализ). – М.: Мысль, 1983. – 284 с.
15. *Михайлов А.* Языки культуры. – М., 1997.
16. *Морозов И.* Основы культурологи: архетипы культуры. – Минск, 2001.
17. *Немировская Л.* Культурология. История и теория культуры. – М., 1991.
18. *Оганов А., Хангельдиева И.* Теория культуры. – М., 2001.
19. *Ортега-и-Гассет Х.* Эстетика: Философия культуры. – М., 1991.
20. *Осокин Ю.* Антология исследований культуры. – Т.1. – Интерпретация культуры. СПб: Университетская книга, 1997.
21. *Петров М.* Язык, знак, культура. – М., 1991.
22. *Соколов К.* Культурология XX век. Словарь. СПб: Университетская книга, 1997. – 640 с.
23. *Тайлор Э.* Первобытная культура. – М., 1989.
24. *Философский энциклопедический словарь.* – 2-е изд. – М.: Сов. энцикл., 1989. – 816 с.
25. *Флиер А.* Культурология для культурологов. – М., 2002.
26. *Чавчанадзе Н.* Культура и ценности. – Тбилиси: Муцниереби, 1984. – 126 с.
27. *Швейцер А.* Культура и этика. – М., 1973.

ÇI³NÒ I ÒIÓ

Вітальне слово ректора	3
Виткалов В.Г., Граб О.В. Молодь у соціокультурному просторі XXI століття: за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції „Стан і перспективи розвитку духовної культури особистості в умовах розгортання глобалізаційних процесів”	5
Розділ I.	
Освіта і виховання як основа розвитку культури XXI століття	11
<i>Баранівський В.Ф.</i> Особистість, освіта та культура в умовах глобалізації	11
<i>Чорний В.С.</i> Освіта та виховання на межі століть: пошуки філософсько-методологічного обґрунтування	13
<i>Стеблецька Г.Е.</i> Простір дитинства у добу глобалізації	18
<i>Іванченко Є.А.</i> Інтегративна професійна підготовка. Види інтеграції. Соціокультурна інтеграція	21
<i>Новоселецький М.Ю.</i> Проблеми цінностей в інформаційному суспільстві	25
<i>Білик К.О.</i> Два аспекти розвитку духовності в умовах глобалізації	27
<i>Костенко М.С., Степанюк О.В.</i> Галузеві документні потоки як фактор формування соціокультурного простору України періоду суспільних трансформацій	29
<i>Бучковська О.Ю., Карнюк Д.В.</i> Особливості міжкультурних комунікацій в процесі глобалізації	33
<i>Кучина Н.І.</i> Поширення книги в сучасній Україні: регіональний аспект	35
<i>Грипич С.Н., Семенюк Г.П.</i> Формування інформаційної культури студентів (на прикладі діяльності наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету)	41
<i>Якубовська С.С.</i> Контроль якості знань студентів в умовах кредитно-модульної системи	44
<i>Печенюк Ю.</i> Самостійна робота студентів ВНЗ в умовах КМСОНП	46
<i>Бахомент С.П., Тарасюк А.В.</i> Формування високої духовності особистості, утвердження на національному ґрунті людської моралі – пріоритетний напрям роботи куратора групи	51
<i>Забута Н.В.</i> Економічна свідомість у контексті економічної культури майбутнього фахівця	56
<i>Музичко Л.В.</i> Формування індивідуального стилю учіння – шлях до індивідуалізації навчання студентів у сучасних умовах становлення вищої освіти	60
<i>Зубцова Ю.Є.</i> Соціально-психологічні фактори патріотичного виховання молодших школярів	64
<i>Кречетова В.А.</i> Освіта як чинник конструювання національної ідентичності	68
<i>Возна Т.О.</i> Використання переваг інформаційних комунікацій як передумова підвищення освітньо-культурного рівня студентської молоді	72
<i>Леснякова О.Г.</i> Значення новітніх методів аналізу соціологічних даних у сучасному освітньому процесі (на прикладі методів візуалізації)	75
<i>Коротич А.А.</i> Шляхи формування системи освітніх та культурних цінностей студентської молоді	78
<i>Ткаченко О.О.</i> Протиріччя глобалізаційних процесів у системі гуманітарних цінностей молоді	81
<i>Граб О.В., Колесник С.М.</i> Освітня і виховна роль досліджень вітчизняної культури у добу незалежності	83
<i>Граб О.В., Миркевич О.В.</i> Аспекти вивчення проблем вітчизняної культури другої половини ХХ століття (1960-1980 роки)	88
<i>Граб О.В., Ботан О.В.</i> Вплив „екранної” культури на естетичні смаки молоді у контексті трансформації духовності українців початку ХХІ століття	92
<i>Ткач О.В.</i> Реклама як дзеркало масової культури	96
<i>Маркевич О.В.</i> Мала академія наук (МАН) – як форма реалізації індивідуальних творчих можливостей обдарованих дітей (на базі Гошанської районної державної гімназії)	99
<i>Виткалов С.В.</i> Особливості реалізації модульного навчання в сучасних умовах (на прикладі спеціальності „Економічна кібернетика”)	103

<i>Смирний Д.В.</i> Музей як чинник національної культурної політики	107
<i>Медведєва В.М.</i> Українська книга і книговидавництво в культурно-освітньому просторі України	111
<i>Семерніна І.М.</i> Професійна саморегуляція майбутніх учителів музики як важливий компонент самореалізації особистості	114

Розділ II.

Молодь і культурна динаміка України у контексті глобалізаційних проблем	117
--	-----

<i>Малафійк І.В.</i> Особистість як соціальна якість людського індивіда	117
<i>Кравченко Т.В.</i> Політична соціалізація студентської молоді: постановка проблеми	119
<i>Кіянка І.Б.</i> Політична культура молоді в контексті демократизації українського суспільства після „Помаранчевої революції”	123
<i>Глодя К.В.</i> Специфіка використання виборчих технологій в умовах українського суспільства	126
<i>Ковалюк В.В., Ковальчук Т.Г., Романюк С.К.</i> Соціокультурні проблеми студентської молоді та основні напрями пошуків соціальної ідентичності	132
<i>Нечипорук Л.І.</i> Ноосферні цінності як засіб формування духовної особистості	136
<i>Потапчук Т.В.</i> Взаємодія особистісного розвитку викладача та студента – основа гуманістичної педагогіки	140
<i>Яценко Л.В.</i> Проблема гендерного виховання студентів ВНЗ: теоретичний аспект	144
<i>Шевель А.О.</i> Врахування національних культурних цінностей – як умова розвитку духовної культури молоді	147
<i>Желізняк В.М.</i> Національні культури в умовах глобальних трансформацій	150
<i>Гуменюк С.М.</i> Філософські пошуки острозького традиціоналізму як взірць високomorальнісного сенсотворення	153
<i>Герасименко О.А.</i> Вплив традицій міської культури Волині на становлення української національної ідентичності: погляд молоді	156
<i>Найда Р.Г.</i> Молодіжні товариства Волині у 20-30 роках ХХ століття: етико-педагогічні основи формування особистості	161
<i>Мулявка О.Є.</i> Культурні традиції Волині кінця ХVI – першої половини ХVII ст. як фактор генези сучасного українського суспільства	163
<i>Пігольчук В.П.</i> „Віртуальний андеграунд” як новий етап розвитку молодіжних субкультур	165
<i>Одолінська І.С.</i> Молодіжні субкультури в Україні в історико-культурній ретроспективі	169
<i>Бондарчук А.Я.</i> Особливості розвитку культури сімейних взаємин студентської молоді на сучасному етапі	172
<i>Крамаренко С.В.</i> Соціалізація дітей-сиріт у контексті проблеми готовності до самостійного життя	175
<i>Парфенюк В.І., Грицак Т.І.</i> Релігія як феномен духовного та суспільного життя	178
<i>Корольчук О.І.</i> Проблеми політичної свідомості й політичної культури суспільства на сучасному етапі розвитку	184
<i>Стеблецький В.В.</i> Геймерство: проблема чи крок у майбутнє	188
<i>Безкоровайна О.В.</i> Особистісне самоствердження в умовах глобалізації сучасної освіти	191
<i>Шевчук М.В.</i> Інформаційне забезпечення наукової діяльності студентів	196
<i>Котяш О.М.</i> Жіночий рух України в історичній ретроспективі: становлення та розгортання	199

ÇI³NÒ II ÒÏÍ

Розділ III.

Художня діяльність: сутність проблематика, перспективи 3

Рудий О.П. Художні процеси і їх роль у дослідженнях археологів кінця XIX – початок XX століттях 3

Белова О.С. Міф і реальність у радянському мистецтві 20-х років XX століття 6

Сташук О.А. Образотворче мистецтво і духовна культура особистості 11

Артюхова І.Ф. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музики 15

Козачишина Г.О. Театр як фактор формування цінностей людини інформаційної доби 18

Опанасюк В.А. До питання формування пластичної культури оратора 22

Нагорний В.В. Творчість Юрія Андруховича як спроба захисту української національної ідентичності 26

Ігнатов С.О. Художня діяльність як процес маніфестації протиріч людської природи 31

Дзвінка О.В. Дитяча народна іграшка з Полісся 35

Забута Б.І. Народна мелодія у музичному полотні сучасних хореографічних постановок (з творчого доробку ансамблю народної музики „Наспів” МБК) 38

Тарасенко О.Л. Духовна музика в контексті суспільних реалій 41

Ужвинський М.Ю. Концертне озвучення і звукозапис бандури 43

Смирнова Т.В. Магнатський театр на Волині наприкінці XVIII – початку XIX ст. 49

Губа О.А. Вплив керівника аматорського театрального колективу на формування особистості молодших школярів 54

Сістук О.Г., Черуха А.А. Рівненський обласний академічний музично-драматичний театр в контексті всеукраїнського сценічного мистецтва 60

Москалець Д.О. Аматорське кіно Волині крізь призму соціокультурних реалій II половини XX – початку XXI століття 64

Артюх Г.О., Голіков О.С. Образ молоді в сучасному кінематографі на пострадянському соціокультурному просторі 69

Ковальчук В.В. Кіномистецтво незалежної України: стан, проблеми, перспективи розвитку 71

Заблоцька С.М. Особливості творчого методу абстракціоністів у фокусі практики авангарду 75

Катеринчик О.М., Левенець М.В. Українська вишивка: символи та орнаментальні мотиви 79

Пашковська Л.В. Творча спадщина Федора Вовка в контексті вивчення української культури 82

Гнатюк Е.М. Традиція і новація в західноєвропейській культурі межі XIX-XX ст. 85

Ніколаєва А.О., Гнатюк Е.М. „Політичний салон” 30-х: на матеріалі образотворчого мистецтва Радянського Союзу і Німеччини (порівняльний аспект) 88

Верховенко О.А. Художньо-естетичні принципи танцю-модерн: історико-культурний аспект 93

Ігнатова Л.П., Петлій С.В. Рок-культура як форма самореалізації молодого покоління 94

Мазур Г.Я. Розвиток хорової культури Дрогобиччини другої половини XIX – першої половини XX століть 99

Гаркала І.Й. Театр ім. Марії Заньковецької: етапи становлення 105

Корінь Н.А. Художнє сприйняття мистецтва – провідний фактор естетичного виховання особистості 109

Маркевич О.С. Трансформація трипільської культури у сучасному українському мистецтві 112

Мельник Н.В. Шоу-бізнес як культурний феномен сучасного суспільства 114

Розділ IV.

Самореалізація і самоорганізація молодого покоління в культурному просторі XXI століття 119

Терешко Л.В. Методологічні засади формування культури здоров’я майбутнього педагога 119

Башавець Н.А. Самореалізація та самоорганізація молодого покоління через культуру здоров'язбереження	124
Жук В.М. Актуальні питання підготовки магістрів зі спеціальності „Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія”	126
Грінберг Л.Ф. До проблеми адаптації студентів-заочників молодших курсів до навчання у вищому навчальному закладі	130
Дубовик С.М. Формування продуктивного стилю професійного спілкування у майбутніх викладачів економіки	132
Семенюк-Іванюк Л.Ю. Формування професійної свідомості майбутнього вчителя – основа розвитку синтетичного мислення	136
Борисенко Л.Л. Психолого-дидактичні аспекти активізації пізнавальної діяльності студентів	142
Забута Т.В. Мотивація навчально-пізнавальної діяльності як основа формування професійної культури	146
Вакульчук М.В. Риторична культура особистості в умовах вищої школи	149
Вітюк В.В. Культура мовлення сучасної молоді в умовах розгортання глобалізаційних процесів	152
Шолудько Н.Г. Студентське самоврядування як форма розвитку громадянської активності молоді	155
Хижняк О.В. Студентське самоврядування як фактор формування європейського освітнього простору ХХІ століття	158
Лукач О.М. Моральна поведінка як складова духовної культури студентської молоді	161
Хондока Р.В. Духовний розвиток сучасної молоді	164
Гордійчук А.М., Зарицька А.А. Педагогічні умови формування духовного потенціалу студентської молоді	166
Гладун Л.О. Нові інформаційні технології навчання як засіб навчальної діяльності студентства ..	170
Кащук М.В. Розвиток інтелектуальних здібностей дитини у дозвіллевому просторі навчально-виховних та соціокультурних закладів	174
Кравченко А.С. Студентське самоврядування як механізм формування нової української еліти	179
Шолудько Н.Г., Качорець Н.В. Учніське самоврядування: структура, функції (на прикладі Франівської та Бочаницької ЗОШ Рівненської області)	182
Лавренчук Я.Ю. Явище перемикування коду як характеристика глобальних процесів	186

Наукове видання

ÀÈÒÓÀËÛ³ ÌÈÒÀÍÛ ÈÓËÛÒÓÐÎËË³;

ÀËÛàìã ìàóéâîâî òâàððèòàà "Àó³à"èàããðè èóèòóóðîèèã³;
Ð³áíáíñüèîâî äðæàâîâî ãóâàð³ ðàððîâî ó³ããðèòòò

Випуск 6

Том I

Наукове редагування – *проф. Виткалов В.Г.*
Комп'ютерний набір – *Федорук Л.М.*
Комп'ютерна верстка та макет – *Федорук Л.М.*
Упорядкування і коректура – *Виткалов В.Г., Граб О.В.*
Редактор - *Парфенюк В.І.*
Відповідальний за випуск – *Виткалов В.Г.*

Підписано до друку 26.10.2007.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк.19,7. Наклад 300 прим.

Адреса редакції: Рівне, вул. С.Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра культурології. Тел. 8 (0362) 22-20-32
Видавничі роботи: ППДМ
свідоцтво про державну реєстрацію РВ №11 від 12.06.2002 р.
35304, Рівненська обл., Рівненський р-н, с. Корнин, вул. Центральна, 58

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ: Альманах наукового товариства “Афіна”
кафедри культурології: Матеріали третьої Всеукраїнської науково-практичної конференції
**“СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ
РОЗГОРТАННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ”:** У 2-х т. – Випуск 6. – Рівне: РДГУ, 2008.
– Т.1. – 204 с.

ISBN 978-966-8424-77-9

ББК 71.0
УДК 008:168.522

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
33028, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12